

Cicle de Conferències del Club d'Opinió (2009-2010)

LA NOVA CANÇÓ, TRENCANT EL SILENCI

Jordi García-Soler

Cap altre fenomen no va tenir a Catalunya, durant el franquisme i en el trànsit de la dictadura a la democràcia, la transcendència que tingué la Nova Cançó, culturalment i cívicament.

Sorgida a les darreries de la dècada de 1950 i inicis dels anys 60 a diversos indrets dels territoris de parla catalana, la Nova Cançó va trencar el silenci imposat pel franquisme a la llengua i la cultura catalanes des del final de la guerra civil, a més de contribuir d'una forma decisiva i potent a ampliar i difondre la sensibilització democràtica i catalanista, i per tant antifranquista, no només a Catalunya i als altres territoris de parla catalana sinó també arreu d'Espanya, i en alguns casos fins i tot a l'estranger, especialment a Europa però també a Amèrica i pràcticament arreu del món.

La Nova Cançó no va ser un moviment, és a dir quelcom organitzat o estructurat, ja que realment va ser un fenomen que néixer com a conseqüència d'un seguit d'iniciatives molt diverses, a vegades amb propòsits distints i només amb un denominador comú: fer de la cançó un instrument al servei de la recuperació de l'ús normal i públic de la llengua catalana.

Els inicis de la Nova Cançó van coincidir amb l'eclosió pública, en el nostre país, de la cançó com a forma de cultura popular de difusió massiva, inicialment sobretot a través de la ràdio i poc després també a través d'un encara incipient mercat discogràfic, i posteriorment també a través de la televisió, que tot just aleshores iniciava la seva activitat en el nostre país.

Aconseguir la presència de la llengua catalana en el món de la cançó va permetre d'una manera decisiva a trencar el silenci al qual havia estat condemnada per la dictadura del general Franco.

L'article de Lluís Serrahima "*Ens calen cançons d'ara*", publicat a la revista *Germinàbit* el gener de 1959, és considerat el manifest fundacional del fenomen de la Nova Cançó i reflecteix molt bé els seus objectius, presents ja en totes les iniciatives inicials.

Tanmateix llavors ja eren al mercat els primers discs de cançó moderna en llengua catalana, editats per iniciativa del músic Josep Casas Augé, en què les Germanes Serrano i Josep Guardiola cantaven les versions catalanes d'alguns dels èxits internacionals d'aquells anys, tot i que la censura franquista va obligar a titular-los en castellà.

A Barcelona, Miquel Porter ja feia un parell d'anys que cantava les seves cançons en els intermedis de les sessions privades del Teatre Viu que Ricard Salvat dirigia als locals del Reial Cercle Artístic de Sant Lluc.

A València, Raimon –llavors Ramon Pelegero Sanchis, estudiant d'Història-componia aquell mateix any *Al vent*, que cantava també en privat als seus companys universitaris.

A Perpinyà, Jordi Barre també cantava en català ...

Fins i tot es va sentir una cançó en català –"*Les velles places de Barcelona*"- al I Festival de la Cançó Mediterrània, organitzat el 1959 a Barcelona per TVE i RNE, i l'actor Albert Closas hi va cantar al final de festa una cançó escrita especialment per a l'ocasió per Joan Oliver "Pere Quart", amb música de Miquel Xicota, "Mariona".

Les primeres sessions realment públiques de cançó catalana moderna, celebrades al Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona a finals de l'any 1961, palesaven ja l'extraordinària diversitat d'estils, temàtiques i objectius, ja que Miquel Porter, Josep Guardiola i Diàvolos hi interpretaren des d'algunes cançons pròpies fins a diverses versions catalanes d'èxits internacionals, peces ballables i musicacions de poemes.

Ben poc després, el mes de desembre de 1961, en un piset del carrer Santaló de Barcelona que va ser la seu inicial del CICF (Centre d'Informació Catòlica Femenina), hi hagué la primera audició pública del que poc temps després vam conèixer com el grup d'*Els Setze Jutges*, amb la participació de Miquel Porter, Josep Maria Espinàs i

Lluís Serrahima, escoltant-s'hi també la veu de Remei Margarit en un enregistrament domèstic, ja que estava malalta.

Molt poc després, el setmanari *Cataluña Express* emprava per primera vegada el terme *Nova Cançó*, una expressió que certament no va trigar gaire a fer fortuna i que segons sembla va ser encunyada pel periodista Joan-Anton Benach.

Va ser l'any 1962 quan va néixer Edigsa, una editora discogràfica dedicada a la cançó catalana.

Per tal de superar els obstacles burocràtics tan típics de l'època, Edigsa va néixer sota la cobertura legal d'una editora basca pràcticament inoperant, Ediphone, i els seus primers discs són els de Josep Maria Espinàs, Miquel Porter, Remei Margarit, Delfí Abella i Francesc Pi de la Serra, tots ells membres ja d'*Els Setze Jutges*, i també de Raimon, Salvador Escamilla, Grau Carol ...

L'impacte popular d'aquells primers discs d'Edigsa va ser ja notable, però de fet es va reduir encara als cercles políticament i culturalment més sensibilitzats de la societat catalana.

Alguns mitjans de comunicació se'n van començar a fer ressò, les actuacions públiques van començar a ser força freqüents, però no va ser fins a partir del triomf al V Festival de la Cançó Mediterrània, el 1963, de "*Se'n va anar*", cançó de Josep Maria Andreu i Lleó Borrell cantada per Salomé i Raimon, que la Nova Cançó no va aconseguir arribar realment fins al gran públic.

Va ser sobretot a partir d'aleshores que la dictadura franquista va sotmetre a una persecució selectiva i incessant als cantants i grups que cantaven en català.

Els mètodes repressius van ser molt variats i anaven, per exemple, des de la pura i simple denegació de l'aleshores imprescindible autorització governativa per a la celebració d'un recital públic fins a la prohibició de l'emissió radiofònica o televisiva d'algunes cançons, passant per la censura que n'impedia l'enregistrament discogràfic o la imposició de sancions econòmiques als organitzadors d'algunes actuacions i/o als cantants que hi havien intervingut.

No obstant, en aquells moments la Nova Cançó ja havia esdevingut un fenomen de cultura popular, possiblement l'únic i sens dubte el més important de tots els

fenòmens de cultura popular d'expressió catalana sorgit ja en el context d'una societat incipientment mediàtica, amb un pes creixent de la influència dels mitjans de comunicació de masses en la conformació de la cultura popular.

Hi va contribuir especialment Salvador Escamilla, mort recentment, a través del seu programa matinal diari a Ràdio Barcelona, "*Ràdio-Scope*", que molt aviat esdevingué l'altaveu de la gent de la Nova Cançó, tot i que abans Joaquín Soler Serrano ja havia dedicat atenció al fenomen naixent, a la mateixa emissora.

La veu d'un poble

La figura de Raimon va ser absolutament decisiva per a la consolidació i expansió de la Nova Cançó. Ho va ser no només pel seu gran pes artístic específic sinó també perquè va saber anar més enllà de la voluntat de cantar en català per normalitzar l'ús social de la llengua, ja que ja des dels seus primers discs va saber aportar uns continguts cívics i culturals reivindicatius a les seves cançons. "*Diguem no*", titulada llavors "*Ahir*", va ser publicada ja l'any 1963, precisament en el mateix disc del triomfador "*Se'n va anar*", on d'altra banda ja hi havia també la seva primera versió d'un poema de Salvador Espriu: "*Cançó del capvespre*".

La Nova Cançó va viure a partir d'aquells temps una evolució vertiginosa, que va superar fins i tot amb escreix les previsions més optimistes dels seus promotors inicials.

Arreu dels territoris de parla catalana van sorgir un gran nombre de cantautors, conjunts, grups i intèrprets que cantaven en català.

Molts d'ells van publicar els seus discs, que eren emesos en algunes emissores de ràdio i en alguns casos començaren a assolir alts nivells de venda, coincidint amb l'inici de l'expansió de la indústria discogràfica en el nostre país.

Van ser cada vegada molt més freqüents les actuacions públiques, a desgrat de les prohibicions governatives, arbitràries i discriminades però sovint molt centrades en alguns cantautors, especialment Raimon.

Tot plegat va fer de la Nova Cançó un fenomen cultural i cívic d'una importància creixent, amb gran impacte en els sectors populars i sobretot entre la gent jove.

Les aparicions successives de Joan Manuel Serrat, Maria del Mar Bonet, Lluís Llach, Guillem d'Efak, Ovidi Montllor, La Trinca, el Grup de Folk, Pau Riba, Sisa, Toti Soler i d'altres va ampliar el panorama i va donar encara molta major diversitat interna a un fenomen que, a més de normalitzar l'ús públic del català i palesar la vitalitat de la cultura catalana, va esdevenir cada vegada més un potent instrument de sensibilització cívica i política, d'oposició frontal a la dictadura franquista.

Si el sol fet de cantar en català era ja un repte a la concepció radicalment uniformista i unitarista del franquisme, els continguts de moltes d'aquelles cançons va contribuir d'una manera decisiva a difondre sentiments i idees a favor de la llibertat i la democràcia, contra tota mena d'opressió.

Va ser a partir de finals de la dècada de 1960 quan la Nova Cançó va ampliar considerablement les deus de les fonts de les quals bevia des dels seus inicis.

Si en els seus orígens la Nova Cançó va partir sobretot de la influència poderosa de la cançó francesa d'aquella època –una època certament daurada, la de Georges Brassens i Édith Piaf, la de Léo Ferré i Jacques Brel, la de Charles Trenet, Charles Aznavour, Gilbert Bécaud, Barbara, Anne Sylvestre, Guy Béart i tants i tants d'altres-, hi va haver també, des de llavors, una influència anglosaxona creixent, molt evident sobretot en el Grup de Folk però també en altres cantants i grups d'aquells anys.

Van començar a perdre força els intèrprets de versions en català d'alguns grans èxits estrangers, tot i que Núria Feliu obtingué durant aquells anys una popularitat notable, i es van començar a imposar amb força creixent els cantautors, amb èxits multitudinaris sobretot a càrrec de Joan Manuel Serrat, Raimon, Lluís Llach i Maria del Mar Bonet, i també de La Trinca, tot un fenomen popular de gran impacte, present llavors a pràcticament totes les festes majors catalanes i amb llargues temporades representant a teatres barcelonins els seus espectacles musicals.

Un fenomen popular

La Nova Cançó no només va contribuir d'una manera molt decisiva a trencar el silenci absolut imposat pel franquisme a la llengua catalana sinó que va aconseguir demostrar, des dels seus mateixos inicis, la unitat de la llengua arreu dels territoris on és parlada.

També la va saber difondre arreu, i no només a Espanya –on durant bona part dels anys 60 del segle passat van sorgir fenòmens molt similars sobretot al País Basc i a Galícia, però també a Aragó, Andalusia, Extremadura, Madrid ..., a més de ser-hi freqüents les actuacions de bastants cantants i grups catalans- sinó també internacionalment.

Les actuacions dels més importants cantants catalans van ser bastant freqüents en aquells anys arreu del territori espanyol, tot i que molt sovint topaven també amb prohibicions i censures constants, però ho van ser també força sovint a l'estranger.

Els recitals de Raimon a l'Olympia de París, els anys 1966, 1969 i 1974, en van ser uns exemples ben il·lustratius, reblats per la concessió dels premis Charles Cros de l'Acadèmia del Disc Francès a Raimon.

També ho van ser les actuacions en aquell local mític de Lluís Llach, Maria del Mar Bonet, Francesc Pi de la Serra o Ovidi Montllor, i sobretot el gran ressò que Joan Manuel Serrat obtingué no només a Espanya, on els seus discs en català van durant alguns anys els més venuts, sinó d'una manera molt especial a l'Amèrica Llatina, sobretot quan va començar a cantar també en castellà.

La negativa final de Joan Manuel Serrat a representar TVE al Festival d'Eurivisió si no hi podia cantar en català va desfermar una forta campanya del franquisme en contra d'ell, que d'altra banda havia estat un dels primers membres de la Nova Cançó que havia cantat també en castellà, com ho havia fet prèviament ja Núria Feliu i com van fer també, entre d'altres, cantants catalans com Guillermina Motta, Enric Barbat, Maria Cinta o Glòria. En aquella mateixa època, alguns cantants espanyols i estrangers van cantar també en català. Ho van fer, entre molts altres, des de Luis Eduardo Aute o el Dúo Dinámico fins a Rita Pavone, Jimmy Fontana, Gianni Morandi, Donattella Moretti, Pino Donaggio, Tony Dallara, Tony Ronald i molts altres.

Joan Manuel Serrat, que fins aleshores havia estat un dels pocs membres de la Nova Cançó que havia pogut gaudir d'una difusió massiva a través de TVE –Raimon, per exemple, n'havia quedat absolutament exclòs des de 1963, immediatament després del seu triomf al V Festival de la Cançó Mediterrània, quan es va fer ben evident la seva posició inequívocament antifranquista i d'esquerres-, va ser objecte d'una prohibició absoluta, tant pel que fa a l'emissió de les seves cançons com a les

seves actuacions, fins al punt que això el va obligar a iniciar la seva carrera artística a l'Amèrica Llatina.

Aquella prohibició governativa de què va ser víctima Joan Manuel Serrat es va mantenir durant un llarg temps, i l'any 1975 va tenir encara una segona edició sens dubte molt més greu arran de les seves declaracions a Mèxic contra les últimes execucions ordenades pel general Franco, que el van forçar a restar a l'estranger durant molts mesos.

Malgrat les censures i les prohibicions, fins i tot a desgrat d'algunes retencions policials de què van ser objecte, entre d'altres, Raimon, Lluís Llach, Francesc Pi de la Serra, Maria del Mar Bonet, Ovidi Montllor, Joan Manuel Serrat i La Trinca, l'impacte popular de la Nova Cançó va ser immens especialment en els últims anys de la dictadura i també en els inicis de la transició a la democràcia.

En van ser una demostració molt eloqüent les successives edicions de les *Sis hores de cançó a Canet*, un festival organitzat per un grup de joves encapçalats per l'enyorat Joan-Ramon Mainat a partir de l'estiu de 1971, sota la influència ben evident dels grans festivals musicals de l'època celebrats a Woodstock, als Estats Units, o a l'illa de Wight, a Gran Bretanya.

Amb unes assistències realment multitudinàries, de desenes de milers de joves procedents d'arreu del país, els festivals canetencs van palesar amb claredat fins a quin punt la Nova Cançó havia trencat el silenci imposat pel franquisme no només a la llengua i la cultura catalanes sinó també, en general, a qualsevol forma d'expressió lliure de la voluntat popular.

La dignificació d'un gènere

A desgrat dels components inequívocament reivindicatius que bona part dels components de la Nova Cançó van donar a moltes de les seves cançons, cal destacar també la seva voluntat comuna de contribuir a dignificar un gènere artístic com la cançó, considerat fins aleshores en el nostre país com una mena de subproducte cultural sense interès.

La Nova Cançó va comptar sempre amb el suport desinteressat i entusiasta d'un ampli ventall d'artistes i intel·lectuals catalans, des d'escriptors com Salvador

Espru, Pere Quart, Miquel Martí i Pol, Vicent Andrés Estellés, Maria Aurèlia Capmany, Josep Maria Andreu, Jaume Picas, Jordi Sarsanedas, Jaume Vidal i Alcover, Antoni Muns i tants d'altres, fins a pintors com Joan Miró, Antoni Tàpies, Joan-Pere Viladecans, Josep Guinovart i d'altres, passant per fotògrafs com Oriol Maspons, Colita, Leopold Pomés, Xavier Miserachs, Toni Catany o Andreu Basté, o dissenyadors com Jordi Fornas o Enric Satué.

Tot això, unit a l'afany de recuperar el bo i millor de la tradició cultural catalana –ja fos a través de la musicació de poemes d'alguns autors medievals com Ausiàs March, Jordi de Sant Jordi, Roís de Corella, Anselm Turmeda, per exemple, o d'altres de contemporanis com Joan Salvat-Papasseit, o bé pouant en el folklore propi i reinterpretant-lo-, van donar un gruix artístic molt important a la Nova Cançó.

Només a partir d'aquest gruix artístic, i per tant anant molt més enllà d'uns continguts de reivindicació cívica i política immediata, es pot comprendre l'amplíssim i profund reconeixement internacional assolit per alguns dels exponents més característics de la Nova Cançó, com són Raimon, Joan Manuel Serrat, Lluís Llach, Maria del Mar Bonet o Toti Soler, entre d'altres.

I ara?

Què passa ara, en el món de la cançó catalana?

Evidentment, ara ja no podem parlar de Nova Cançó. Tota cosa "nova" deixa de ser-ho amb el pas del temps, i la Nova Cançó va deixar de ser "nova" ja fa molts temps.

M'he permès establir-ne l'extinció a partir de 1980, amb el restabliment definitiu de la Generalitat de Catalunya, un cop restablerta la democràcia a Espanya i assolits els grans objectius unitaris fixats per l'Assemblea de Catalunya: Llibertat, Amnistia i Estatut d'Autonomia.

En tots aquests anys, de 1980 ençà, la cançó en català ha esdevingut quelcom absolutament normal a Catalunya, però ha perdut gran part de la seva força.

Alguns ho atribueixen a la manca de relleu generacional dels grans cantautors inicials, tot i que bona part d'ells –Raimon, Joan Manuel Serrat, Maria del Mar Bonet,

Pi de la Serra, Toti Soler o Sisa en són molt bons exemples- continuen al peu del canó i continuen assolint èxits molt importants arreu.

Hi ha hagut relleu generacional, i ha estat molt bo, primer amb un seguit de noms com els de Ramon Muntaner, Joan Isaac, Marina Rossell i d'altres, i n'hi ha hagut i n'hi ha encara, tant en el món del pop-rock amb grups com Sopa de Cabra, Els Pets, Sau, Lax'n'Busto i tants d'altres, i també els molt més recents Manel, Whiskyns, Menaix a Truà, Antònia Font, Quico el Cèlio i el Mut de Ferreries o Mishima, també entre molts altres, com en el món dels cantautors i intèrprets, amb noms de la qualitat artística extraordinària d'una cantant com Lídia Pujol o d'un cantautor com Roger Mas, per esmentar-ne només un parell d'una talla realment immensa, i tot i que la llista podria i hauria de ser molt més extensa.

¿Què passa ara, doncs, amb la cançó catalana, que ha perdut gran part de la força i la popularitat que va arribar a tenir fins fa poc més d'un quart de segle?

Del meu punt de vista hi ha alguns factors fonamentals que expliquen, tot i que evidentment no justifiquen, les principals causes d'aquesta pèrdua progressiva de la gran força popular que va arribar a tenir la cançó catalana fins als mateixos inicis de la recuperació de la democràcia i l'autonomia en el nostre país.

D'una banda hi ha el procés ineluctable de mundialització o globalització que des de fa uns anys viu el món actual, que en el camp de la cultura, i d'una manera molt més concreta en el terreny de la cançó, ve marcat per la imposició del dictat permanent de la indústria discogràfica internacional als mercats d'arreu del món, sota uns cànons establerts fonamentalment des dels poderosíssims mercats anglosaxons.

Aquest fet, que és evident també en altres indústries culturals com les del cinema, la televisió o fins i tot Internet, va unit a la necessitat que aquestes indústries tenen de potenciar i promoure un consum rapidíssim, efímer, fugaç, d'uns productes banals o trivials, i per tant no tenen interès per la comercialització i difusió les obres artístiques més sòlides i duradores, com són fonamentalment les obres del que coneixem com a cançons d'autor o cançons de text.

La dictadura de les grans empreses transnacionals en el mercat globalitzat tenen la seva trasllació també en els continguts de les programacions musicals dels grans mitjans de comunicació de masses, i això fa que gairebé sempre hi siguin

marginats o discriminats els productes que no controlen o no responen als seus interessos comercials o mercantils.

D'altra banda hi ha hagut, i en part hi ha encara, la manca d'un interès real per part de quasi totes les nostres institucions públiques, i d'una manera molt especial dels grans mitjans públics de ràdio i televisió, per potenciar i difondre la música i la cançó catalanes, que fins fa poc han estat objecte d'una marginació tan incomprensible i injustificable com deliberada i constant fins i tot a TV3 i a Catalunya Ràdio.

Aquest menysteniment institucional i mediàtic vers la cançó i la música catalanes ha vingut acompanyat per un progressiu distanciament del públic, cada vegada més condicionat tant pels dictats de les modes globals i la manca de difusió d'aquestes cançons i músiques catalanes com per una certa dimissió col·lectiva davant una situació de la llengua i la cultura catalanes considerada ja per molts com a normal i normalitzada.

De la mateixa manera que un país sense llengua està condemnat d'una manera inexorable a perdre la seva identitat, una llengua sense cançó està condemnada irremissiblement a l'extinció.

Ara, mig segle després de la publicació dels primers discs de cançó moderna en llengua catalana, i a punt de celebrar el primer mig segle de la publicació a "Germinàbit" de l'article de Lluís Serrahima que ha estat definit com el manifest fundacional de la Nova Cançó, ens cal repetir el seu títol i fer-ne un crit col·lectiu: "Ens calen cançons d'ara".

I com que realment ja tenim aquestes "cançons d'ara" i moltes d'elles són molt bones, sovint molt millors que les que teníem mig segle enrera, allò que de debò ens cal ara és que totes aquestes cançons d'ara ens arribin amb normalitat i d'una forma habitual, a través de les ràdios i les televisions, en el mercat discogràfic i sobretot en actuacions públiques i arreu, si no volem veure com tota aquella gran tasca feta per la gent de la Nova Cançó acaba desapareixent.